

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1925 ЧЫЛДА
ТӨРӨӨЛӨНГӨН

1966 ч.
ДЕКАБРЬ
15
ЧЕТВЕРГ
№ 293 (6624).

Өртөө 2 көп.

Боттарының чогадыкчы ажылы-биле чурттуң экономиктиг болгаш шериг күчүзүн улам улуу-биле көвүдөдиринче, партияның Программаның болгаш СЭКП-ниң XXIII съездизинин шиитпирлеринин тодаргайлааны коммунисттиг тургузуушкунуң өндүр улуг пландарын амыдыралга чедишкенин боттар дыраарынче, Октябрьның социалисттиг Улуг революциязының алдарлыг бежен чыл оюн төлөптүг уткуурунче партия организацияларын, Совет Эвилелиниң бүгү ажилчы чоннарын СЭКП ТК-ның Пленуму кыйгырып тур.

Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязының Төп Комитетинин Пленумунун дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1966 чылдың декабрь 13-те СЭКП Төп Комитетинин Пленуму ажылын үргүлчүлээ. «ССРЭ-нин делегей политиказының дугайында болгаш коммунисттиг шимчээшкенин сырый каттыжышкыны дээш СЭКП-нин демиселинин дугайында» СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин илеткелин ТК-ның Пленуму чугаалашкан. Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Д. А. Кунаев, СЭКП-нин Москва хооркомунун бирги секретары эш Н. Г. Егорычев, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш П. Е. Шелест, СЭКП-нин Ленинград обкомунун бирги секретары эш В. С. Толстик, СЭКП-нин Хабаровск крайкомунун бирги секретары эш А. П. Шитиков, Узбекстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Ш. Р. Рашидов, ССРЭ-нин камгалал министринин бирги оралакчы эш А. А. Гречко, ВЦСПС-тин даргазы эш В. В. Гришин, Молдавияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш И. И. Бодюл, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының президентизи эш М. В. Келдыш, Киргизияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Т. Усубалиев, ССРЭ-нин даштыкы херек-

тер министри эш А. А. Громыко, Белоруссияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш П. М. Машеров олар санал бергенер. «ССРЭ-нин делегей политиказының дугайында болгаш коммунисттиг шимчээшкенин сырый каттыжышкыны дээш СЭКП-нин демиселинин дугайында» доктаалды ТК-ның Пленуму чаңгыс үн-биле хүлээп алган. «1967 чылда ССРЭ-нин улус ажил-агыйын хөгжүдеринин күрүнө планының төлөвилелинин дугайында» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазының оралакчызы, ССРЭ-нин Курпанының даргазы эш Н. К. Байбаковтун болгаш «1967 чылда ССРЭ-нин Курпуне бюджетинин төлөвилелинин дугайында» ССРЭ-нин сан министри эш В. Ф. Гарбузовтун илеткелдерин ТК-ның Пленуму ол айтырылгал талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган. Пленум эш М. С. Соломенцевти СЭКП ТК-ның секретарына сонгаан. СЭКП ТК-ның Пленуму оон-биле бодунун ажылын дооскан.

ССРЭ-нин делегей политиказының дугайында болгаш коммунисттиг шимчээшкенин сырый каттыжышкыны дээш СЭКП-нин демиселинин дугайында

«ССРЭ-нин делегей политиказының дугайында болгаш коммунисттиг шимчээшкенин сырый каттыжышкыны дээш СЭКП-нин демиселинин дугайында» СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин илеткелин дыйнап чугаалашкан. СЭКП ТК-ның Пленумунун ДОКТААЛДЫ БОЛЗА:

ПАРТИЯНЫҢ XXIII СЪЕЗДИНИНГ ДЕЛЕГЕЙ ПОЛИТИКА-ЗЫНЫҢ БОЛГАШ ДЕЛЕГЕЙНИНГ КОММУНИСТИГ ШИМЧЭЭШКИНИН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖЫЛДАП КЫЛГАН УГЛАНЫШЫНЫН БОТТАНДЫРАРЫНЧЕ УГЛАНГАН ТИ-НЫН ПОЛИТИКОЭКОНОМУН ПОЛИТИКИГ ШУГУМУН БОЛГАШ ПРАКТИКИГ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫН БУРУНУ-БИЛЕ БОЛ-ГАШ ДОЛУЗУ-БИЛЕ ЧҮҮЛДҮГ ДЕК КӨӨР.

Имperialизминин агрессивни күштеринге уду демиселди чорудуп, аны-буру социал тургузулуг күрүнелерин тайбың догунаарынын Ленинни угланышкынын чайгылыш чок чорутушкан, СЭКП ТК болгаш Совет чазан бистин чуртустуң делегей талазы-биле тургуштарынын улам быжыгарын чедип алган дээрин Пленум демдегеп тур. Бүгү-нитиники тайбың болгаш улустарын айыл чок чорун камгаларына, ажилчы массаларын хосталга, тайбың болгаш социал деп-шилга дээш демиселин херезинге Совет Эвилели улуг салышкыны кирип турар.

Оң-биле кады делегей байдалын ортандыраарының болгаш тайбыңны быжыгларының оруунга империализмин күрүнелерин, бирги залчаде америк империализминин база ол ышаша ГФР-ниң агрессивтер бөлүктөрүнүн агрессивни полити-казы шыңгыы моондактарын таварыштырып турар. Империализминин дайынчыар күштеринге болгаш өскө чурттарын иштики херектерин оларның холгаарлап турарынын база дайын үскүлөжүшкүннөрин өскүдөрүнүн политиказына моон солгаар-даа шыңгыы өйтур шавышкыны бээр эргемин чу-гула.

Политбюроунун болгаш Совет чазактын вьетнам айтырыг талазы-биле тургун Пленум чүлдүг деп көрүп, АКШ-тын империализминин кем буруулуг агрессивизмге уду вьетнам улустуң мадырлыг демиселин моон солгаар-даа бүгү тала-нын деткичезин көргүзүп эргемин чугула деп санады.

Европага айыл чок чоруту быжыгларының херезин улуг умур-дузалыг кылдыр көрүшкөн, коммунисттиг болгаш ажил-чин партияларын ТК-ларының бирги секретарларынын ба-

СЭКП Төп Комитетинин Пленумунун Доктаалы

за Варшава көрүзүшкүн чурттарының чазан баштыкларының Варшава болгаш Бухарест чөвүлел хуралдарының документи-леринде бижиттинген принциптерин боттандыраары дээш демиселди чорударын чугула сорулга кылдыр Пленум санап тур.

Социализминин делегей системазының сырый каттыжышкы-нын болгаш күчүзүн быжыглары, социалисттиг күрүнелер-ниң аразынга политиктиг болгаш экономиктиг кады ажылда-жылганы хөгжүдери, ажилчин аңгынын делегейге эл-сет-кил каттыштырылганын быжыглары, колонизалдыг дарлаалга болгаш неоколониализмге уду демиселин турар улустарын деткирин, национал хосталганын күштери-биле эвилелди быжыгларының угланышкынын чайгылыш чокча чорудары делегейин амыг байдалында камданар артык чугула болуп турар дээрин ТК-ның Пленуму өңсалап демдегедди.

СЭКП-ниң болгаш Кыдаттың Компартиязының аразында, Совет Эвилелинин болгаш Кыдат Улус Республикасының аразында харылаалар талазы-биле Политбюроунун болгаш Совет чазактын шугумун база практиктиг ажил-чорудулгазын ТК-ның Пленуму долүзү-биле чүлдүгүзүп көрүп тур. Мао Цзэ-

дуннун болгаш оң бөлүгүнүн улуг күрүнелерин, советке уду политиказы чаз, айылдыг чадане шилчил кирген дээрин Кыдатта сөөлгү болушкуннар, КНП ТК-ның XI пленумунун шиитпирлери херечилеп турар-дыр. КНП-ниң амыг удурут-чуларының делегей аразында чорудуп турар угланышкы-ны: социалисттиг чурттага хамаарыштыр оларын политика-зы; бистин партияга болгаш совет улуска уду өмзөңсирек кампания база делегейин коммунисттиг шимчээшкенин иш-тинге чарылдырычы хөдөлүшкүннөр — бо бүгүнкү мар-ксизм-ленинизм-биле нитилежип дүгүрү чүзү-даа чок. Ындыг хөдөлүшкүннөр социализминин, делегейин ажилчин болгаш хосталгалыг шимчээшкенин эрге-ажыктарына, кыдат улус-тун бодунун социалисттиг чазал алышкынына херезин чедирип турар болгаш херек кырында империализмге дузаны көргүзүп турар.

Кыдаттын Компартиязы-биле, Кыдат Улус Республика-биле найыралдыг болгаш интернационалдыг дем каттыштырыла-лыг болурунче бистин партиянын угланышкынының хажык чогуу ТК-ның Пленуму баштыктап тур. Оң-биле кады, амыг кыдат удуруткучуларын антиленинчи үзөл-бодалдарын бол-

гаш улуг күрүнелерин, националисттиг угланышкынын шиит-пирли-биле сойлап илердир, марксизм-ленинизм, 1957 болгаш 1960 чылдардагы Москва чөвүлел хуралдарының аялдап кылганы чингине шугуму камгалары дээш демиселди күштелдирери эргемин чугула деп, Пленум санап тур.

Тургуштунун келген байдалда марксизм-ленинизмдин, про-летаризм интернационализмдин принципалдыг үндөзүнине бүгү коммунисттиг болгаш ажилчин партияларын сырый кат-тыжышкыны дээш демисел улам улуг умур-дузалыг болуп турар. Коммунисттиг болгаш ажилчин партияларын чаз деле-гей чөвүлел хуралын чылдыраарына амыг үеде таарымча-лыг байдал тургустуна берген дээр дугайында акы-дуума марксизм-ленинчи партияларын санал-аналыга чапшээр-ниң алдарлыг бежен чыл оюн төлөптүг уткуурунче партия организацияларын, Совет Эвилелинин бүгү ажилчы чоннарын СЭКП ТК-ның Пленуму кыйгырып тур.

Боттарының чогадыкчы ажылы-биле чурттуң экономиктиг болгаш шериг күчүзүн улам улуу-биле көвүдөдиринче, пар-тияның Программаның болгаш СЭКП-ниң XXIII съездизи-нин шиитпирлеринин тодаргайлааны коммунисттиг тургузуу-шкунун өндүр улуг пландарын амыдыралга чедишкенин бот-тандыраарынче, Октябрьның социалисттиг Улуг революция-зының алдарлыг бежен чыл оюн төлөптүг уткуурунче партия организацияларын, Совет Эвилелинин бүгү ажилчы чоннарын СЭКП ТК-ның Пленуму кыйгырып тур.

1967 чылда ССРЭ-нин улус ажил-агыйын хөгжүдөдиринин күрүнө планының болгаш ССРЭ-нин Курпуне бюджетинин дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунун Доктаалы

1967 чылда ССРЭ-нин улус ажил-агыйын хөгжүдөдиринин күрүнө планының болгаш ССРЭ-нин Курпуне бюджетинин төлөвилелдерин колдуунда чүлдүг деп көөр.

Михаил Сергеевич Соломенцев, СЭКП ТК-ның секретары

1913 чылда тараачын кижииниң өг-бүлөсүнө төрүтүнгөн, орус. 1940 чылдан бээр СЭКП кеңишкүн, дээди эргемин—Ленинградтың политехник-тиг институтун дооскан.

1930 чылдан эгелээш—колхозчу. 1940 чылдан эгелээш, институту доосканынын соңда, цех мастери, начальниги, ТК-ның парторгу, заводтун кол инженери, директору. 1954—1957 чылдарда—СЭКП-ниң Челябински обкомунун секретары, ийги секретары. 1957 чылдан эгелээш—Челябинскин улус ажил-агый чөвүлелинин даргазы. 1959 чылдан эгелээш—партиянын Караганда обкомунун бирги секретары, Казахстанның Компартиязының ТК-зының ийги секретары. 1964 чылдан эгелээш—СЭКП-ниң Ростов обкомунун бирги секретары. 1966 чылдан эгелээш—СЭКП ТК-ның Аар үлөтүр илалдинин эргеминчи.

ССРЭ-нин Дээди Совединин депутаты. Эвилелдин Совединин Хоойлу дү-рүмнөр саналдар комиссиязынын даргазы.

Совет Эвилелинин орденнери болгаш медальдери-биле шаңктанган.

Туугу студентилеринин слэду

Ленинни комсомолдун мадырлыг чыл демдегелдиге ээсип энес ал-дарды артыларын чурттуң студент-илери кир бижиткен. Оларын бирээ—«айыг күш-ажылыг каны-кулдар» болур. Дээди болгаш тускый ортума өөредилге черлеринин комсомолу аныг дыйнакталгаларын каш чыл улай чайгы күш-ажылыг залчаде эрттирип келген.

Студентилерин туугу отрядтарынын декабрь он үште Москвага болгаш Бүтү-өзгөлтү слэду дээди өө-редилге черлеринин эки-турачы ту-дугуларын мадырлыг ажил-хө-рөзиге тураскааткан.

Кремльдин Съездилер ордузунга чыгылап алды муң делегатор 1966 чылда студентилерин чур черлерге

Вьетнам улусту деткир дээш

ТАБЫН КАМГАЛАНЫН СОВЕТ КОМИТЕДИНИН
ПРЕЗИДИУМУНДА

Мурвуу Вьетамны Хостарынын Национал фронтуну тургустуушканын-дан бээр декабрь 20-де алды чыл болур. АКШ-тын агрессивизмге уду вьетнам улусту демисел-биле эл-өзгөлтү каттыштырылганын казбак кампаниинин хөй-пөтүнүн өскө даа организациялары-биле кады Совет Эвилелин эрттирер дугайында шилтирилсе ол чыл-биле хол-багыр Тайбын Камгалалының Совет Комитетинин президиуму хү-лээп алар.

Декабрь 13-те 20-ге чедер веделд

улу ажилын түнөлдөдирин үндү-рүп, келер үеде пландарын төлө-өлүш бо хунеринде демик күш-лыг сорулук ажалдап турарлар.

ВЛКСМ ТК-ның Бирги секретары С. Павлов слэду эге сөзү-биле ажил-кан. ВЛКСМ ТК-ның секретары М. Журавлева анал илеткел кылган.

Улут Октябрьның 50 чылынга ал-дар кылдыр совет улустун күш-ажылыг херектеринге институттар-нын комсомол организацияларынын салышкынын слэтуң делегаторы чугаалажы, боттарынын мурвунга тодаргай сорулгаларын салып алган. Байыраалдыг 1967 чылда Бүтү-өзгөлтү студентини отряды түс-мун чедир эки-турачы туугу сту-дентилерин болур.

(СЭТА).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭЭЛЧЭЭ

МУРНУКУ ОДУРУГДА

«Тыва даг-дугу» комбинатта Василий Пиваковка удуруткучу ажилчилер бригаданын рудниктин ажил-чынаарында мурнуку одуругу ээлеп турар. Ол бри-гада бо чылын руда дужаарынын планын ноябрь айда-ла күөдөшкөн, оон 60 тонна даг-дугу немей бээр социалисттиг хүлээлген алган турган.

Хүлээлген олар Совет Конституция хуну тава-

Танды районда «Ре-волюцияны чалбын-жы» колхоз бо чылын күрүнелерге, дук сүт дужаарынын пландарын ажил күөткөн. Ол колхозтун мурнакчи кылдыр-биле талыжарга мындаг. Ме-сариатор Петр Кисляков кол-хозуна бедик дүжүтү

өстүрүп бергеш, ову өй-шанда ажаап алырын-га кызымак ажилдап. Петр ам кыштагарже мал чени сөөртүп турар.

Анык бызаа ажаа-чым Тамара Сурун, ол ажилында он чыл ажыг ажилдап. Комсомолчу кыстын азыран бызаа-лары эки өзү, бир хо-

рыштыр күөдөшкөн, ам юбтейтиг 1967 чылдын үлүдүде ажалдап турарлар. 23 тонна 720 килограмм-нын орунуга 34 тонна 714 кг даг-дугу—ол болза мур-накчылар-биле чарылап турар М. Кара-оол баш-таан бригадын ноябрда көргүзүп тур. Ол бригада ам декабрың эрткен он хонунда 4 тонна 280 кг арыг даг-дугу дааладан ажыр берген.

Колхозтун тергиннери

аук иштине 600 грам-ны немей турар. Кол-хозтун хоочун хойжуу М. Маламдай бо чылын баа-ла эрткен чылдар-биле дөмей, мурнакчи малчын деп хүндүлүг атты чаалап алган. Хой-жу бо чылын бир хой-дан 2 килограмм 380 грамм дүжүтү кыргып ал-

ган. Маламдайын ко-дында хой уастатым-биле оолдап эгелээш. Васса Яковлева хаваа ажаакчылап ажилда-ла 17 чыл ашкан. Бо чылын ол бир төрүүр хаваала 8 хаваа оолда-рын менди ажаап ал-ган.

Баштайгы хураганнар

Көз-Хемде «Коммунистче орук» колхозтун хойжуу Салчак Оду-пайтын кодында хойлары оолдап эгелей берген. Баштайгы олча бү-түр чарлери хой ажилында бо кам-панин чугула кичээлге ал, хой-жуларга дуалажыр сакмашкытер-ин тускайлап, кодын бүрүзүлде мал

чедирин немей чедирген. Бо чылын ук колхозтарын төрүт бүтү шөөр малчын күш-дегели шымырап, олар чылгы кажааларда кирген.

Коммунист Далайды Кыргызович Норбу—Эр-ан районун Ленин аттыг колхозтун мурна-кчи комбайнер-тракторист. Ол бодунун төрөп колхозтун бодуруткучу изепкейлиг киржи, чыл-бүрүдү хун нормазын доктаамал ажыр кү-седиш келген.

Бодунун кызымаккы күш-ажылынын түнө-линде ол каш удаа шаңкандып, чонун хүндүт-кел чедип алган.

Чедишкенин үнелээш

Кызылдың автоспецте заводтун коллектив беш чылдыг бирги чыл-дын бо хунеринде демик күш-лыг сорулук ажалдап турарлар. Автомашиналар, агрегаттар септө-ринин ай салынып планын септө-чилер үргүзүп ажыр күөдөшкөн келгенде, үндүрүп турар продукция-нын бот-үзөс чыгеп турар. Ын-чанга күш-ажылында бүрүзүлүг чорунуа өсөния ол чикер чуга-лап турар.

РФСР-ның Автомобиль транспор-тувун болгаш чазалгы орук ин-женерлорун коллегиязын база ав-томобиль транспортувун болгаш ча-залгы орукту, харылаа ажалдап-

Көз-Хем районун «Кызыл тука» коды ажил-агый артелинин хойжу-лары беш чылдыг баштайгы чылында чедишкенин ажилдаанар. Никитин малчын менди кыш ажырап дөш, малчынар четир санын мал ченин мадылап, кышка үзгелерин белектергенер.

Ам малчынар кыштагалашкынын организастыг эрттирери-биле, чамдыг оларларда чүн харыг чарлери партор-биле далыбайл эгелей бергенер. Хой хураганларын, элек дүжүт алган малчыларын саны эрткен чылдымдан көвүдөн. Чүс хойга онааштыр чүс беш хураганым

Норбу чыл бүрүдө мал ченин белекелдиге болгаш чакы тарылгага база күсүк дүжүт ажаап, алышкынына эки көргүзүлгө кир-жи келген. Беш чылдыг баштайгы чылыны күсүк дүжүт ажаап алышкынына мурнакчи-кыргып, 450 га черин дүжүтүп ажаап ал, хун нормазын 175—200 хуу чедир чүсөдөш кел-ген.

ЧУРУКТА: комбайнер-тракторист Д. Норбу.

Н. ДАЖИНАЙНЫҢ фотосу болгаш сөзү.

„КЫЗЫЛ ТУКТУҢ“ ХОЙЖУЛАРЫ

алган хоочун хойжу Яков Кызыл-оол, бир хойдан 3 кг 500 грамм дүжүт кыргып алган малчын Салчак Мияжиг-оол, чүс хойдан чүс бир хураганым менди ажааган, сурагыл хойжу Салчак Борак, бир хойдан 2 кг 800 грамм дүжүт болгаш чүс баштан 97 хураганым алган малчын Салчак Сентиг болгаш оон-да өскер кыды мурнакчыларга хамаарыш.

Беш чылдыг ийги чылы—алдарыг 50 чылда иштеткен малчын хун кыш ажырап, чалгыс хураганым, чалгыс айыл-даа кышка алысас дээш, малчынар бүтү хемчегерин ап ажалдап турарлар.

Коммунист күш-а-жылы дээш чыгыш

Бистин республикавыстың ажилчынары бол-
гаш молхочу тараагылар Совет эрге-чагырга-
ның 50 чылы болгаш В. И. Ленинни төртүн-
генинен бээр 100 чыл болган ою—бо ийи а-
ларды байырлады күш-а-жылы белектериг ут-
туур дээш, бүгү совет кижилери-биле бир дөмөй,
күженишкенин амылдап турарлар. Бо байыр-
ладаларга холбаштырган социалист чарыш рес-
публиканың бүгү булуңунарында кытыгып үн-
ген. Ол чарыштың дээш ханари коммунист
күш-а-жылы дээш демисел болгай. Амгы уеде рес-
публикада 11 муң амыг кижии ол шимчээшкениде
киркип турар.

Коммунист күш-а-жылы дээш шимчээшкенин
эки үр-түңкелдин төөгүлүг бешки чылдың
баштайгызын көргүзүлгери бадыткап турар.
Республиканың молхостары болгаш советтар
күрүнө мурнунга онаалдыг даалгаларын алдар-
лы-биле күөсеткенер. Эрткен чылдың бо үе-
биле деңизге бистин республикавыс он айларда
ийи муң амыг тонна сутту, 500 муң амыг тонна
ээтти бүдүргөн. Калээ амыл-агы талазы-биле
чешип алган чедиишкени дээш республиканың
ажылчы чоннасына Россия Федерациясының бол-
гаш ВЦСПС-тин шилчир Кызыл туугун бо чы-
лын ийи натап улаштыр тыысқан.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери эрткен
айларда база-ла багыт эвес амылдааннар. Он бир
айларның бүдүрүлгелерин республиканың үлет-

пүрү 105,1 хуу күөсеткен. Эрткен чылдың он
бир айларынга деңизге продукция бүдүрү-
нүң хемчээли 2,5 миллион рубльге көвүздөн.
Амылчы чоннарың орустунга калбарган со-
циалист чарыштың түңкелди бо чедиишкени-
нер чедип алдыган дээш билдингир. Ылаңгыя
«Трипельге», «Межегей» совхозтарда амылчы
комитеттери, Кызылдың алгы заводунда, рес-
пубсоюз АТА-сында, типографияда амылчы ком-
итеттер социалист чарышты калбартып, оон
эң дээштик болурун чедип алыр дээш тодаргай

дээрге, Хову-Аксының электростанциясы ийи чыл
бүдүрүлгө коммунист күш-а-жылың бүдүрүл-
гө деп ат дээш демисел эгелзэн. Ол үеде бээр
бүдүрүлгө амылдап келгени-даа эки. Амгы
үеде станцияның үш бригаданың ол бедик атты
тыысқан, 39 кижии коммунист күш-а-жылың
шалыпчылары болган. Ш. Бочкаревтин бри-
гаданың бо бедик атты тыысқан соонда, бри-
гаданың көргүзүлгери улам экижиз болгаш өскө-
лерге үлгер-чичментти апарган.
Оон-биле чергелештир чамдын черлерде бо чу-

четпестерин барын айтыр керек. Чамдын тава-
рылгаларда амыл-агының болгаш профсоюз-
ның ууртукчулары социалист чарыштың мур-
накчыларын шаңап, мактаарыңче безин кичээ-
гый салбас болгай. Шилчир Кызыл туитары,
өкмөлдөрүн, Хүндүлүг бикиттерин тысырын
болгаш Хүндүлүг самбырааның жикерин хей-
нитиники мурнундан беттандырар керек. Ол че-
рун өскөлерни чаа-чаа чедиишкенинге хей-эст
кирер.
Оон аңгыда коммунист күш-а-жылың бүдү-

деп бедик атты чыл түңкелдин көрүп тургаш
сырын ВЦСПС-тин Президиумунуң дөптөөр
айтыкан. Ол атты чедип алган коллективтер
гаш шалыпчылар чылдың-на ол адын бадыт-
туурлар. Бир эвес тус-тус кижилерин болгаш
коллективтерин талазынан ол атты эдилеп шы-
даас хеерилер байдал тургустунуп илзе, ол ат-
ты тыысқан организациалар ону күш чок болду-
раары дөптөөр айткан.

Коммунист күш-а-жылың шалыпчызы деп
бедик атты амылчынарга, колхозчуларга бол-
гаш албан-хаакчыларга профсоюз организаци-
ясы-биле администрацияның азы молхоз баштаар
черини кирип келгенин өзүлгөрү нити хура-
дан тысыр. Бригадаларга болгаш фермаларга
тысырын чуруму база-ла ыңдыг. Коммуни-
ст күш-а-жылың бригадасы, фермасы, участогу,
эвенуу деп атты чедип алган коллективтер ол
атты алганын дугайында херекчелди, а тус-
тус шалыпчыларга «Коммунист күш-а-жылың
шалыпчызы» деп херек демдэн болгаш шыңыл-
газын тысыр.

Бүдүрүлгелерге, албан, организация черлерин-
ге, колхозтарга болгаш совхозтарга бо бедик атты
тус-тус амылчылар профсоюз обкомдарының
кирип келгенин өзүлгөрү, областың профсоюз-
лаер чөвүлели-биле күөсүкени комитеттериниң азы
Министрлер Чөвүлениниң кады кылган шикти-
ри-биле тысыр. Оларга Кызыл тууту болгаш
«Коммунист күш-а-жылың коллектив» атты
тыысқан дугайында диплому бээрин ВЦСПС-
тин Президиумунуң дөптөөр айткан.

П. ГОРЕЛОВ,
областың профсоюзлаер чөвүлениниң
секретары.

БЕДИК АТ ДЭЭШ

хемчеглерни ап турарлар. Социалист чарыш-
тың түңкелдин дөптөөр үндүргөш, кески че-
рлерге азып, аңа тилкени болган кижилерин
шаңап, мактап турары өскөлерни күш-а-жылы
чедиишкенинге сорун кирип турар. Оон аңгыда
алдыган социалист хүлээлгелерин күөсөдө-
зин хандырар дээш тус-тус амылчынарың бед-
ик бүдүрүлгө амылдаарыңа таарымчалыг
байдалды тургузуп турар.

Коммунист күш-а-жылы дээш калбарган чарыш-
тың дугайын үстүндө адаттыган комитеттер
партия органнары-биле кады дөптөөр чугаала-
нып турарлар. «Тыва кобальтаның» руднику бо
талазы-биле черле эки амылдап турар. Чикээ-

гула айтырыңе кичээгөй салбайн турарын де-
дээш керек. Чикээлээрге, Кызылдың туу-
бу болгаш сут заводтарында коммунист күш-а-жылы
дээш чарыш ала-чайгаарлаашкының байдалыңче
кирген, харын-даа ол коллективтериниң бо тала-
зы-биле алган хүлээлгелери безин чиктiley бер-
гени илерзэн. Бо коллективтерниң администрация
черлери, партия болгаш профсоюз органнары
ажылчынарың алган хүлээлгелерин бөтөн-
дөрүлгө таарымчалыг байдалды тургуспаан-
дан бүдүрүлгө көргүзүлгери күдүлзүп турар. Туу-
бу заводу эрткен айларын дугузунда рес-
публиканың туудугларыңа 4 миллион амыг туу-
буу чедир берзэн.

Социалист чарышты организастаарыңа улу-
г

рүлгөзи азы бригадасы деп атты чедип алган чам-
дын черлерге бүдүрүлгө көргүзүлгери күдүлзүп,
ажылчынарың талазынан чурум үрзөр чорук-
тары буруу шаап көр керек. Мындыг таавары-
галар Кызылдың электри станцияныга болгаш
пиво заводунга тургулаан.

«Социалист чарышты организастаарың эки-
жидер дугайында» ВЦСПС-тин Президиумунуң
хүлээл алган дөптөөр коммунист күш-а-жылы
дээш шимчээшкени болгаш социалист чарыш
дугайында айтырыгы онаалап демдэгелзэн. Ком-
мунист күш-а-жылы дээш шимчээшкени социали-
ст чарыштың чарыбас негез, оон дээш хеери
кылдыр хөгжүүр умурул. Коммунист күш-
а-жылың коллективтери болгаш шалыпчылары

Беш чылдың нжилери

Заводта коммунистер

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АМЫДРАЛЫНДА

Пропагандистер

Кызыл хоорайның хлеб заво-
ду— мурнакчы бүдүрүлгө чер-
лериниң бирээ. Ынча нити-биле
13 коммунистер бар. Оларын
интиден он кижии шуут-ла бот-
тарың холу-биле материалдыг
чаагай чүдүлгө бүдүрүп турар.

Коллективтиң көл сорулгазы—
тараалан кылган азы-чеме хоор-
ай чурттагычтарының херек-
лени хандыры. Хлеб, булочка,
кондитер кымылары бо заводтан
үнүп турар. Бүдүрүлгө планының
күөсөдөзин, продукцияның бедик
шынары дээш демиселди сорук
кирипчилери коммунистер-
ле болгай. Олар ам Улут Октабрының
50 чыл онга төлөтүп ужуражы-
рымын. Төрөн чуртка пландан
ажыр продукция бээрине дозу-
ну-биле амылдап, бо талазы-биле
социалист чарышка бүтү амыл-
чынары сорук кирип, сырый
катыштырып эгелей берген.

Ам амылчы бүтүрүш шына-
ла Совет эрге-чагырганың юбилейлиг
улут байырламыга хууза күш-
а-жылы белектериг ужуражы
шынтырып алган. Оларын ара-
зында шолбаан бо-тур: Клавдия
Биликова, Мария Зимина, Ека-
терина Савтеева болгаш оон-аа
өскөлер. Олар продукцияга үрей
кымышкынаар болууларының
үлгөргө-чизжон көргүскөн. Ынча-
гай сөөлү үеде салгы черлерин-
ге шынары багыт продукция ки-
рестей берген. Бо чылын бүдүрүп
үндүргөн продукцияны шынары
тодарай дөптөөрлерин заводка
ийи уаа организастаан. Продук-
цияны шынары дээш демиселе
ажылчы бүтүрүш хандыра-
зын бедиктеринге ол дөптөөр
улут укур-дузалыг болган.

Партия организацианың
ажылын бүдүрүлгө көргүзүлгери-
нде үлөп көр дөптөөр комму-
нистер эки билер. Ынчагаа бо

Завод нити, продукцияны чыл
планын ноябрь 21-ге күөсеткен.
Чыл планынан амыр 78 муң
рубльиң продукцияны берген. Ол
болза 327 тонна чам кымылары-
дыр. Маана партия организациа-
зы кол ролду ойнал. Коммуни-
стер четпестер-биле илгеш чок де-
миселди, хурааларга шүтүмүл-
диг болгаш бот-шүтүмүлүдиги кал-
бартып, четпестерни чайлазгы-
рың аргаларын тодарып тур-
ганнар. Партия хурааларының
шынтырылганын база коммуни-
стерниң шүтүмүлүдиги саналары-
ны күөсөдөзин дээш херек кы-
рында амылчы организациа-
ны база-ла коммунистер. Соу-
а-жылы-херээ дүшкөн турар чорук-
туң негелдери олар шак ыңчаар
барымдаалан чачыккан.

Хана солун үндүрөин, амыл-
чынарга беседалар кылып, лек-

«Тес-Хем совхозтун Берт-Даг сал-
бында партия организацианың
бөсүрү мал кыштагызымыңны
амгы үениң эң чутула айтырылгы-
ны бирөөн кылдыр көргөш, ону
партия хураалыңа чугаалажы-
п планнан каан турган. Ук айтыр-
гың чугаалажы көрүңге коммунистер
идепкейли киришкен-даа.

Мал кыштагызымыңны канчаар
чоруп турарың дугайыңа илет-
кели салбыр эргелекчи эш И. Би-
че-оол кылган. Малчынар бөдүтү
болгаш чулуктуң чечнери бедикте-
ринге база «дек-хонаштары» сөтөп
чыгыларынга илгелкейли кириш-
кен. Мал чөмө бедиктеринге №1
хойжы бригаданың база №1 сут-
баран ферманың коллективтери
эки амылдаан. Тараажыларың бол-
гаш механизаторларның өстүрүп каа-

Хүн айтыры — кыштаглаашкын

ны тарааны мал чөмө кылдыр уруп
алган болгаш азын хей саванын бе-
лүп ап, немелде чечин тургускан.
Малчынар ам кыштагыларында барып
хонтулапкан.

Кыштаглаашкында четпестерни
коммунистер санал-оналыга илгө-
көн. Кол четпес чүве болза, малды
кажааларыңе кичээгөй салды-
майн турары болур. Тес уунда,
ылгангы №1 сут-баран ферма-
зын казымында инетерин ам-даа ба-
жаалайын турар, а соок 30 голдуз
ажып турар. Малды кажаларың
кыштаглаарже таарымчтыр сайгар
ажып четпес организастаганын.

Минералдыг чөм эң чутула. Ол
хиреде элзэн каш колларнаа дус чок,
үн машинаны дусче чаа чоруткан.
Хойлары январь, февраль айларга

болдоар кылдыр тарып бооватса-даа,
сакмашкыларын четпелеп тывары-
ны айтырың ам-даа холга албаан.
Шээр-даа, боза-даа мал колларна-
зын кижилерин хууза малы үстү-
мөз, нитиңиң малы-биле кады че-
герилеге болгаш оларда. Салбырың
девиктеринге мал суттар дөрт ку-
дуктарың ийиң үрелген.

Бригадирлерин, ферма эргелекчи-
лериниң база тускай эртемчилер-
ниң чүвени баш удур көрбөс, олар-
чыңа чок чорутуулан кыштаглааш-
кында четпестер тургустунуп кел-
гени коммунистер хураалыңа илгө-
көш, четпестерни дөп-дөртөөн чайла-
зырын айткан доктаалды хүлээп
алган.

С. ТАМБА,
«Шыныңда» корр.

Чөөн-Хемчик районунуң социал
хандырылга килдиз эрткен он ай-
ларын илгиде күрүне дузалам-
чызы кылдыр хей түнүч ака-
хериниң хамаатыларга тыысқан.
Күрүне пенсиязын 1400, ийи-бүрү
дузаламчы пособиени 180 кижии ап
турар. Эрткен он айларын илгиде
де күрүне пенсиязын ап тураларга
445763 рубльиң дузаламчы посо-
бие алыр кижилерге 12258 рубльиң,
пенсия алыр колхозчу хамаатыларга
10189 рубльиң, хей урутарларга
илгиде 17924 рубльиң төлөп берген.
Ол ышкан Аза-чурттуу дайының
киржикилериниң өг-бүлелерге,
дайынын инвалиттеринге база күрү-
не дузаламчыны берген.

Нити-биле районда 2916 кижии
506.179 рубль түнүч күрүне ду-
заламчыны алган.

М. БАРЫНДАЙ.

Күрүне дузаламчызы

ООЖУРГАЛ БИЛБЕС КИЖИ

Пенсия дептержигежи оон амы-
дыралыңың моон соңгааргы чары-
бас кезеке болу бергенине ол
бүтүрүп чадап орган. Эрткен
орун — оожургал чок чалын на-
зын, казы-лошкун дайын чыл-
дары, яны-бүрү участоктарга
ажылдар, а мурнука — кыраан
назын, оожук болгаш шөлөн
чуртталга. Районунуң социал хан-
дырылга килдизиниң инспектору
Семен Ивановичиниң холун чыл-
дыр сөткенин хандымы тут-
кан.

«Чок, амылчалың орустунан
дүжүр октаптар кире шак ың-
ды, шуут-ла херек чок кижии
эвес-ле болгай ме? Оожургал
оолурунгары меңээ ам-даа элек!
Семка дээрде амылчал комитети-
ниң кижигурун чорал-на болгай,
ногаа ажал, бирганнар-биле шу-
гүмчүлгени оларуры меңээ кан-
чал тааржылаң» деп, бажымың-
ке кел чыда боданып чорал.

Кыраан-даа болза, ам-даа күш-
түт холдарың-биле холун аартып
тузуккан, бар чыткан Семен Ива-
новичиниң соондан инспектор
кайлап туруп калган.

Хову-Аксының чурттагычлары
Семен Ивановичиниң сүтү Советни-
ниң даргазына бир үн-биле соң-
гаарыңа оон удуруланымында
база-ла ужу бар. Оон билги бол-
гаш дүжүлгөзү кижилерге ам-
даа херекчелтиң бээр, чонунуң
идегели күөсөдөзиниң шүжү че-
тир деп чүвени билеп турган.

— Мен дээрде кончут калгиди-
гин кижии болгай ме? Боттары-
мың салгы оожургал чорук-
тус-биле четпестер тургустунуп
келдириң кажаан-даа болдурус мен,
Чамык таарылгада дошкун-даа,

илин-даа апар мен, хомудас
килер.

—Эртенинде херекти хүлээп ап,
суурунуң чонунуң амылчалыңың
бүтү талаарыңе бичи ханылап
кирип, кижилериниң хүн бүрү не-
гелдери-биле каныс таныжып
керген. Суурга културга-амыл-
чалы, салгыны, чаагайжымын-
га чүтлө нити күженишкени-
биле бурунгаарлашкы болур деп чү-
вени ол билген.

— Елена Владимировна, ала-
ды амы-тол-биле кижилерге
ажылчы канчаар экижилеп алы-
рын боданып көрөйүнөңер?

— Екатерина Александровна!
Суурга салгы байдалын комиссия-
биле кады хандыр хынап көрө
чү?

Депутаттар Елена Хара, Екате-
рина Бойко, Иргит Монге, Миха-
ил Чертыгашов болгаш оон-даа өскө-
лөр даргазы саналын ийи-би-
ле деткээнер. Сүтү Совети чүт-
ле шынылгалар бээр эрги прак-
тикадан уштунуп, тодаргай шын-
тырылар ап, амыл-херекти хол-
биле тузуп кирипкенин соңгучу-
лар база-ла билеп, деткип турган-
нар.

Суурга чаа электростанция ту-
дар дугайыңа та чеже катап чугаа-
лашкан чүве, саналар берге. Ол
участок эң чутула турган, чүте
дээрде бичи хат хандырылаа
электри улазынары өртенип,
бүтү күдүмчүлүгү озу «жүп,
карангы дүмбөйе шилчиг бээр
турган. А кожаымыңа — кайгам-
чык чараш ТЭЦ-тин олу түн, хүн
чочка күжүң сымдар чер тып-
пайн чалып турар ивес силер бе?
Ордалаажымың эгелзэн.

Эвээш эвес ака-херекти херек
турган, а оңу сүтү Совети кайып
тыт алары? Семен Иванович ай-
тырымы республика организациа-
ларыңа каш катап тургузуп,
шүшпөн амыл-агыжыларың аны-
дан десек чок чорук-биле
амылатпай-на турган. А кажал
суурунуң бажынарыңа, күдүмчү-
лүгүңа хатка сымалдыр ыла-
ды бээр, кижилерин өөрү-
күзүп чүте деңизер.

Соңгучулар сүтү дамчыдыл-
ганы тургузганың негет берген. —
Кууском шинити хүлээп алган,
ону ачыныңе чедирери-биле
ажылдап кирипкен. Хей-ле күш,
хей-ле материалдар негетиниң
келген. Ам улут эвес хемчээлди
ажыл артык болгаш улаас эр-
ги суурунуң бажынарыңа эри-
нараа суглар шылардыр загжай
бээр.

Сүтү Советиниң даргазын көр-
гөш, оон-биле чугаалашканда ки-
жилерин өөрүкүзүп чайгаар-ла
лайып келер. Күдүмчүлүгүңа, хей-
ниң черлеринге Семен Ивановичиниң
болгандыр кижилер бо-ла
үмөрлөсө бээр. Чугула херектер
үтүдүрүп, автобустар чоруп-ла,
а кижилер сүмелжип, чугаала-
жып, ону, мону кымырын сана-
лап-ла турар. Даргазы көргө чаа
кирген санал-сүмелериниң кайы-
мыдан эгелзериң боданган-даа
турар-ла.

Саналдар-ла хей, Ынчанга
чугула айтырың дугайын күө-
сөдөзин, сессияларга чугаала-
жып келгени халас эртөөн, Эри
суурга чунар бажының түдүжү-
ларың бүтүрү-биле дыка оожук

туткан. Ленин күдүмчүлүгү чаагай-
жыткан. Чаа суурга бойдушту
каас-чаражы-биле чергелешти
ака-ханааларың эмелте фор-
пастары көстүп келген. Аныак
хуру-аксымыларың културтуу
негелдери база-ла бажымың-
га артапкан: урутар, хоймотека-
зы, музыка школы — оларга
уудулардан эки белектер ол.

Суурунуң магазинерин келип,
столоваларыңе кирип көрүң-
дер. Чеченикчи болгаш са-
лым амыкчы бүтүрүңе салгы чо-
вангыры, арыт-шөвөр болгаш
корум-чүрүм силерни кайдагы-
тар. Анна Смирнова, Валентина
Девяшева, Ирина Якунина,
Анастасия Крайнова болгаш өскө-
лө-даа салгыжылар база повар-
лар массаның бедик хүндүткелди
чаалап алганнар.

Салгы култураның дугайы
депутаттар Оюн Бороза,
Екатерина Ерактина олар база-ла
чоргаарал-биле чугаалаарлар. Де-
путаттар сессияларга болгаш күө-
сөдөзин салгы амылчы каш уаа
изин-биле чугаалажып, ам чоруп-
тар хемчеглериниң кады амылда-
жып келгенер. Чугула херекчел-
диги бараның чамык ас сет-
кидиг эвес салгыжылар баартак
артыңа чажырып алган, таныш-
көрүштеринге дуукаа салгылап
турганын депутаттар илгеткен.
Сессияга шының чугаалажы-
мыңны сөөлүңе салгы эргелек-
чизинге депутат илгелди көртүс-
көш илгеткен. Ам ыңдыг фак-
тылар катапастаай берген.

Семен Иванович чачтыг че-
чүртүлгелериниң културтуг дүш-
таарымын дугайың база-ла
уутпаан. Ынчалээ-даа култура

бажының амылы ам-даа бедик
деңизде тургустунаан: көжө-
лөр орбак-сарбак, скамейкалар
эрги, безин таарымың чыгып
көзүн чок, —ол-ла бүтү кижилерге
берер чок болуру илген. Ойнап-
хөлгөз, таныш-сам тевер хөн
чорутула өжө болур.

Чазың култура чырымыш-
кын техникумун дооскан Нина
Кузакова чедип келген. Шинче-
тир, сергелен уруг багай эвес ор-
ганизатор. Оон ол шынары Се-
мен Иванович эскерип каан.

— Амылчы талазы-биле бис-
тин четпестериниң чугаалап
көрөм — деп ол бир-ле кезеке
култура бажымыңе кирип олу-
ра Иннадан айткан.

— Бээр кымын кирер деп бо-
дээр силер? Каныз-лаа таарым-
чалыг чылды байдал бар эвес.
Култура албан чериниң чөгө-
чини деп чөмөлдөр боор-дур—деп
Нина харылаан.

Далаш чок чугаа-даа эгелзэн.
Семен Ивановичиниң холдуга
эргижерий берген, хей-ле чүве-
лер бижип каан боюнот чайгаар-
ла тутуна берген. Лен эвес олу-
рутар бижиткенин эгелзэн. А оон
түңкелдиге чаа креслолар, ма-
гнитофон, үн күштелдикиниң,
көжө-лөр көстүп келгелзэн, Ын-
чалээ-даа эң-не өртүнүч чүве
делгем акканын тургустунуп мо-
нтажтап кылганы болур. Ол-ла бо
бүгү болза деп хоран тыттып кел-
бээ, —хей-ле хуу дилгээр, илгө-
көш, телеграммалар-биле хол-
башкан.

Култура бажының соңга-
лары көжө-лө-не чырыкчалы-
дыр чайгай бээр. Геза Чепурко-
вун бажының үнү алыны-биле

чангылап үнер. Шеригден хал-
жып келген солдат бот-тымын-
гыр уран чуту боюнотун илгө-
кейли кирипкениң. Кыстарын
нитии ыры кезээ лириктик ы-
ларын бедиктей бээрлер. Оон сө-
лүңдө залга чаа танышларың өрө-
нип кириптер. Култура бажыны
ам дыштаналганын бауду ола-
чың илгеткен.

— Ажыл-херек калдыг чоруп
тур мон, Инна?—деп, Семен Ива-
нович айткан. Ол култура ба-
жының иштиниң үш өскө-лөрү,
ажылдыг шуудай бергенин көрүп,
Нинаның «бүгү-ле чүве эки» деп
харызын дыңдапкан турган.

— Виктор Көк-оолдун шин-
лериниң орус дылче очудуруту-
ган текстини тып алырын болуп
тур бис, Семен Иванович. Оон
үндүлүгүң ундурин черле со-
луу болур ужурул. Ынчанга
каа костюмнер материалдарын
канчап салып алза акыл?

— Билген болуума бээр кир-
бес ийик мен.—дээш дарга ху-
лумураан.—Черле диленип-ле,
иленип-ле турар кижии-ле болгай
сен. Сүтү Советиде саян херек-
челтиңе чедер ака-даа тыптыр
деппе?

— Блокнотуңар уштуп туткан,
бижи шаап алыңарлар, Семен
Иванович! Одурутар шымынган
сөөдө амыл-херек чайгаар бүдөр
чүтө-ле болгай—деп, Нинаның
илгөөн болгаш хайыккан үнү
зыңналган, а Иван Семенович оон
этинге холу-биле часкагаалап,
балдык дөңзиг, бажың соғаш кы-
лып каан...

Суурну дургаар улут намызы
кылаштып чоруп турар. Ра-
йонунуң социал-ханд

Таяды районда көдөз ажал-агый дүрүлгү тапшырып, аял-агый Таяды Оюу алаңы аарып баксырап турган. Шаг төрө, баш аарым, кыска көлөр, Сөөлүрдүрүдү күдү олутуру, хари-даа ол аарып оюу моордун турар аларган. Оюу боу-да, ада-нея-даа ажал-агый кыска, ада-нея-даа ол бир-ле хуш аминчи дүрүлгү дүзө чедире чегирте те-дебилекей.

Эмчи көлгөш, аарып кижиян ээ-лини алаңга гүлдү-биле хем-чөгөн, оуу шивчи көргөс бол-таш оюу боу-даа айтыртылаан. — Аарып кижиян орукка чо-руурунга белеткенер, Кызыл баар апар-дыр, бо-ла маша-биле удавас чоруптар бис—дээш, эмчи хал чорупкан. Таяды Оюу Кызыл эмелдегенин халдаары-дыр аарылар эмээр салбырынга чедип көлгөн.

Эмелге эргелеткен Мария Иванова Горбунова болгон оюу-да өскө эмчилер салымын ши-тап көргөш, сестраларың бир-рээниге туталаан. — Бо аарып кижиян эмелге чыгырдыр-дыр, оюу хамык тү-рө-нү белеткен берипер. Сестра удаваанда Таядыны ваннага экиндирип тутташ, иштики аары хептерин аңаа кедирген, аары орукка оуу чыгыртып каан. Баш-тайгы каш хонукта хушун-ле каш удаа сыкыртып эмелдегенин соода, Таяды сактырга, мыр-най кадык шыккан апарган. — Аарып түрөм чок апардым, ажи-даш кийи мен, салым өөрүм мен, маңа түр боор, чынып кө-рөй—дөш, салым дилээ.

— Далашкан херээ тож, Тая-ра, малай акиртир эмелдеп, ка-дыкшып алташ, ам чыгар болза эки—дөш, эмчилерин бирээш өшкөн чынык байдал-биле аңаа чутаалаан.

Эмчилер оуу шивчилеп ага-лаан: уруг дамырда, салаа бажында хал алган болгон эмелдегенин хемчегерин алган. Чүү аарып деп түрө мурунда-ла тодарты-тыган, дисентерия болгон. Шүүт эмелдегенин чоруп турган. Таяды Оюу эмелдегенин түр чыткан, оюу аарымын амин акиртир эмелдеп, ба-за катан хыял көргөш, оюу чадыртыпкан. Алаңына ол чөдө берген, ада-неяны өөрүп тура-рып көргөш, чыткан эмелдегенин чөдө бажы: «Эрми Мария Иванова Горбунова, Лидя Васильевна Силы!» Чынык келдим, улуум ажал-агый түр, салым өөрүм баа. Кижилерини кадым дөш салым салып, дүң-хүн чоңка

аарып кижилерин карактап тура-рыларын магаддар-дыр мен, мээм амы-тымны алганчарга бүтү сеткилим-биле четтирдим, мича-гың силерниң бо хүдүдүт чаагай ажиалчарга улам улут чедипчи-кениң болурунгары күзөдүм!»

Мичагың таварылганың чөдө-лүн ол дээрси. Эмелдеге сава-лар дөштерин ажиып көргөш, бис-тин республиканың бүтү булуң-нарында келген, аямы-бүрү

тим ажиалдым-ла келген, шым-даар-даа арга-жон. Бичагың ол-ла доруа мен республика эм-нелдегениң кезип эмээр салы-гыңа чедире берди. Сөзүр-шө-нүдү аарым болгон, орта-ла ке-лп эмелди. Оюу удаваанда иштин баа катан аарып, баксырап кел-ген, мичага халдаарың аары-лар аарып салбырга мени апар-таш, эми дисентерияны илеретипшаан, эмелер акиртике.

биле демдеген турар. Ол эмчи-ниң дутайыда чоңуурай баа-рыккан, сестраларың бирээш мича дээш: — Ол дээрге, 1946 чылда эге-лөп, маңа ажилдаан кижик, бо эмелдеге оюу 20 чыл дутууда ажилдаанын чокта чаа демде-леп турдуус.

Мария Иванова-биле ужура-лыш чутаалаан бээривиске, ол мича диди: — Ол дээрге, 1946 чылда эге-лөп, маңа ажилдаан кижик, бо эмелдеге оюу 20 чыл дутууда ажилдаанын чокта чаа демде-леп турдуус.

Кадыкшааннар кажан-даа утпас

ажылдым кижилери бо эмелде-генин ажилдерин болгон сестра-ларың оюу салым салыгыңар, ээлден, кымык ажилыңың дута-йында кижияң караанга көстүп келер чыгып кылдыр бажыгы-лаан. Чижээ, Кызыл-Хавак шах-тазында тууду Оюу Серен-ол ол дөштерде мичаар бажы: — Ажилдап турумда, хөпертен иш-

Амдырда аары-шөверин шив-чи салым доруа иш мича дээрси. Чедир байлыгы, тоовалы чораян чүдөдөрүн ол мича айтып берген болгон мени ка-дык-биле бажыгың кылды. Эмелдегенин улут ачы-дуузында өөрүшүм илеретип тур мен. Мария Иванова Горбунованы аарып кижилер оюу үнелешкан-

— Мен Новосибирскиде меди-цина институту дооскан. Тая-га чедип келеримде, халдаарың аарылар эмээр тускай салы-п чок турган. Чынык эмелдеге те-ринге каның-даа аарыгың кижилерин чыгыртып алыр турду, чүдө өрөлдөр ажиып-биле оуу-наар аңгылап каан, ол-ла. Ам бай-дал шүүт өскөрлөп. Чаа ба-

жында эмелдеге бо үнелеш бол-байла дегир-херекселер-биле чөп-сегелген. Медицианын тускай эргелеткен-биле бистин эмел-дегени халдыртыган. Иштин-шө-нүдү түр хуш аарыларын бо эмелдегени эмээр, Иштин-шө-нүдү аарыгың кижилерге өскө аа-рылар тыптың бээр болза, оуу баа акиртир эмелер бис. Лидя Васильевна Силымын ап кө-рөдү. Ол дээрге, ажи-шө-нүдү аарыгыңың удуу эмелдегенин чорудар эмчи, ол он дөрт чыл дур-гуаанда аңаа ажилдаан. — Бис-тин эң мергендегиди, илеретип эмчилериниң бирээш Лидя Васильевна—дөш, оюу дутайында эмелдеге эргелеткен чутаалаан.

Аарып кижилер ажаар кижилердин сестраларың чорудар-дыр утууларын ажилдап иштин-шө-нүдү эргелеткен айтыртылаан. — Бичагың хамыктың мур-нуда коммунист күш-ажылды ажилдың Таяды Кодраткина Григорьевна, Анна Иванова Ано-хина болгон өскөлдөр-даа хам-аар-жыр. Оларын каймы-даа дөрт чыл ажилдаан, эки ажилың дутайында сава-лар дөш-терде байыр чедирген бажыгы-лар дөштөр. А сестра-лар Галина Токтикова, Зоя Ко-драткина, Анна Тавяновна, Екатерина Бизило оларын кай-дыр дээрси? Эмелдеге чыткан кижилер оларын мичаар, артын-да-ла «эм сыкыртырда холу чымчак улус» дидирлер.

Бо эмелдеге коллективниң эки ажилын чөдө бажы-биле үнелеш-ти таварыла чаа. Чокта чаа, ком-мунист күш-ажылды коллек-тивниң деп аты ол эмелдеге ко-лективниң тымыкан. Аңаа эм-нелеш, чыткан кижилер шүтү-дү-ла: «Четтирдим!» дээр. Ол ак халаттың кижилерге нидыг бедни аты тымыканыңа ында эмел-де чыдар аарып кижилер баа—Четтирдим!—дөш өөрүшүм и-леретип турар.

К. ХЕРТЕК.

ЧУРУКА: республика эмел-дегенин халдаарың аарылар эмээр салбырың эргелеткен Мария Иванова Горбунова Красноярскин медицина ин-ститутун студентка Мария Кодраткина бөдөсө кылды, эм-нелге талаа-биле чутула чүдө-дөрүн аңаа чутаалап берип оуу-ра-ры.

Фото С. ХЕРТЕКТИН.

СОЛУН-ДАА, ХӨГЛҮГ-ДЭ

«Хире шаа-биле чөдө шору-дурлар, «Бо чоокта кылды оюн көргөн эвес, дыка олуң болду», «Тыва домак билбес мен безин хөлчөк чоңурумдар», «Анимак-тар чоңурумдар!», «Хураган акый хөлчөк марады аа, ажиып диккен үнөр концерт доостурга даш-каар дойду үнөн кижилер-ден дыналыш турган.

Дашының баштайгы неле-жыла бир байыла: хушунуң бү-дүрү. Ол кезең «Бурчулар» колхозтун кулуун улут биче чоң шыгырт додур оурунган. Бо-тарын алачылдар, аниактар колхоз топ сүт-баран ферма-ның коллективниң концертин көөрү-биле чыгып келген кижилер чарлакчының эге сөзүң кижилерни манал оурунган.

Фермада бо өрөдиге чылымда организааттынган «ге шканын» башкысы Мария Дамбыл ажи-тинмаан көжөгенин баарыга үнүп келген, концертти өөрүңү амуузын, РСФСР-ниң болгон ВЦСПС-тиң Кызыл тууган колхо-зун алганы-биле холбаштыр алаа оурунганга байыр чедирген, өөрүңүт шимши алаа доа бер-терип, чарлар кижик — бөл-кө ферманын ажилдагыны баш-Бадь-Сагаан сөөлү катан про-грамманы көрүп ап турда, ишти-риниң күсөдигилери тургунда каан чыккамыкканар.

Семен Бухтуевтиң «огаткалар» «Тываңың үнү» деп ырыны чорут-таттыла берген. Ишти мича-рың киржикчилеринге ферманың комсомолу Анна Дамбыл, Кызыл-дың № 2 шканын эртен өрөдиге чылымда дооскан, төрөн колхозунда барып ажилдап бер-ген Николай Базыр, аниак саа-ны Надежда Горькова, бо чылымда ои айларында бир никтен-не 1120 литр сүт саап алган, ферма-да хоочун саанычларын бирээш Селва Максим, оюу өнүгү-түзү Салчак Хурагиди, көргүзү-түзү алаа-биле Мария Дамбыл дудак чоруп саадым Демек Дымжаал дөш, назар халы халы дөшүг бер-генер-даа, сөөлүг ферма-да дөштерин чедир ам-даа иш, чылдар херек, хил дөш аниак оолдар-даа бар.

Концерттиң программасы хой анык, байлак. Иш-чарыстың ыр-лары, шүтүктөр, интермедиялар, хымдыг хөгжүм оркестри, тапшы-лар дөш — баурут-та бүрүн про-граммалыг, улут концерт. Номер бурзуу аңаа-ла программа дол-дур алыр дөш киярп албайы илден. Оларда хуш бүрүн аны-

дырдыла эргежок чутула бодал сипиккен болгон колхоз ажилдаарың чедир четтеш-реттинген.

Бир эвес артистериң номер бү-рүзүн күсөткенин алыр болза, оларын чамдыктарын көрүчү-лөр шаг болгон чедир дына-рынга болгон турган. Чогуу-на бо чылдааанда, артистериң аде-ринге, эгезинде айтканымыз чутаалар үнүп ээп турганын ол. Эң аныкы С. Хурагиди, ут-башылар Александр, Мария Дамбыл, М. Селва, О. Биче-оол оларын тус-тус элчөгө күт-сегилер баа уруглар аниакти көрүчүлериң үнелеш каалап ап, уда-дараа дикчигит ажи-п чамдыктарың-биле үлестирип турган. Бачым ажилды, оюу ка-дында ө-бүзүңде чаш ажи-тодур хирезинде-ле бүтү чүгөтө коллективтиң кежигүнериң чет-тинип турар. Маңа холбаш-тыр оларын ажил-ажынын дута-йын баа мончукчуларга дамчы-дары чутула.

«Бурчулар» колхоз районда дээр ажил-агыйларын бирээш. Демин ажиы-херекте коллек-тивтиң биче эвес салымын кирген. Ажил-агый эрпип турар чылда күрөңгө сүт дууларың планын номер 10-да, хуусаа бе-тинде күсөткен. Плавдан ажи-сүт садым ам-даа, түрүдүзүп турар. Колхозтун топ сүт-баран ферма-да чылым чыталаан кымынче эркен чылдарың дээр белекчигит кирген. Мадым ба-дүүн болгон концерттиң чөдө-нөри ферма чогууда белекчигит-тинген. Ында ажилдап, чурттан турар кижилерин күш-ажылды көрүчүлериң бедон, ажилдап ап турар ажиы өскө, амырда-чурталаан хөлчөк, солун апар-ган. Моон-биле чегерештир ате-льдин экономиктиң байдалы баа-ла экилшен. Бо чылым ферманың төүндө чурталааным үш чаа бажымы ажилдаада кирген.

Сааның бүрүзү бөшк көрүчү-лүг болуун, бирээш өскөшүн аш-еми дөш, оларын ортуузда со-пиалыгит чарышты, культу-расымы ажилдаарың дээр орга-низация халдыкта партия, ком-сомол организаацияларын че-диртиканы болуу. Хөлчөк, солун чурталааным үлестер болуу бо чаа эргелешкениң өтүлгөшүн ажи-терип, оуу улам өскүдүп, моон сонгаар оюу-да ажилдер күсөткен. Анык өтүлгөшүм саа-банар, «бурчулар» кылар!

В. МОЛЫН.

СПЕРГЕ, НОМГА ЫНАКТАР!

Бүгү-россияның ном лотереясы

Бүгү-россияның ном лотереясының иштиң үндүлүгүндө 1967 чылда чорудар. Ол дутайында шилтирчи РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлө-шүн чамында парлаага талаа-биле комитет түзүлгү алаан.

«Беш миллион рубль турган 20 миллион билетти бо чылдың декабрь айында садып эгелер болгон килер чылым апрель айга чедир садыр. Дөш билеттиң бирээш-ле ойнаашкыла таварыш!

Бирги үндүлүгүндө ишкан, билет садып алган килер ойнаашкы-ның тиржиң маңаар ужура таварышас апар. Билет сун каан чалаа эвеш ажиткаш-ла, ойнап алган бе, аны чөк бе дээрин доруа-на биле алыр. Ойнаашкыла таварышканы билеттерде 50 копеектен 10 рубль чедир түнүк айткан турар, ол түнүк теңгелдиң барымдаалар номнарын, брошюраларын, альбомдарын, өөрбиле болгон көрүзүгү посбиллериң, чурчуртаны, бүжүртү тиргизилген чурчуртаны, эстемилерин, коллек-ция маршаларын, чурчк чынып шыгар альбомдарын ап болур.

Ойнаашкыларын төлөп бээр маддизинерниң четкиш дыка эгер. Ло-терея билетиниң өртө—25 КӨПӨЕК.

(СЭТА-ның корр.).

Редатор К. Н. КУДАДИ.

ДЕКАБРЬ 15-ТЕ

«НАЙРАД»: Уругларга дириг-чүрүтүр 10, «Чапнаа» 2, «Скоро дугуяктың миллионы» 12, 4, 5,55, 7,50, 9,45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Доктор Зорге сипо-бе?» 11-ти, 2-ти сентарды 3, 8,30. «Пезинер сонга дуку-биле эрпип турар» 6,30 шактарда.

«ЕНПЕС»: «Гусар баллаады» 10, 2,40, «Наткыныны өлүр» 12, 4,40, 6,40 8,40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чик аныдарал» 3, 6,40, «Музыка төөгүзү» 4,50, 8,30 шактарда.

А. ДОЖУ.

Хоочун почта чегерелге то-руубас, эрес-кашпай, төлөтпөт, ажил-ишч, ак еткелдиг чоруу-биле ишчилерин бедик иде-гени, хүндүткенин чаалап алган.

О. ДОЖУ.

Ойнаашкынын бир чылда 15 тиражы

1966 чылдың декабрь 30-де, Москвага, 1966 чылда Күрүнениң 3 хууаг иштиги ойнаашкының чөдөшкенин талаа-биле ойнааш-кынын дөртүк тиражы болур.

1967 чылда күрүнениң хууу-биле саалым турар иш чөдөшкенин талаа-биле ойнаашкынын 15 тиражы чорудар.

1966 чылда үндүргөн күрүнениң 3 хууаг иштиги ойнаашкы-ның чөдөшкенин талаа-биле ойнаашкынын 15 тиражы чыл бү-рүдө: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июль 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгон декабрь 30-де чорудар.

Чыл дутууанда чөдөшкенин раарды бурзууге 4.100, 480 рубль түнүк 75200 санын ойнап алымынын болуу, оюу иштиде 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгон 40 рубльдиң ойнап алымынын бар.

Күрүнениң 1947 чылда үндүргөн 3 хууаг иштиги ойнаашкы-ның чөдөшкенин талаа-биле чыл бүрүдө ойнаашкынын 6 кол тиражын: январь 30-де, март 30-де, май 30-де, июль 30-де, сентябрь 30-де, ноябрь 30-де болгон немед тиражы тиражы 30-де чо-рудар.

Чөдөшкениң бир раздында-ла чыл бүрүдө 3.929,180 рубль түн-түп 62500 ойнап алымынын болуу, оюу иштиде 5000, 2500, 1000, 500, 100 болгон 40 рубльдиң ойнап алымынын бар, а немед тиражы 10000 рубльдиң ойнаашкынын баа кирер.

1967 чылдың январь 1-иниң хүнүгө чедир 1947 чылдагы күрү-нениң 3 хууаг иштиги ойнаашкынын чөдөшкенин талаа-биле ойнаашкы-ның № 20 талаа-биле кады садыр, ол талаа 1967 чылдың сентябрь 30-де болур ойнаашкынын чөдөшкенин дугар немед тиражыга кир-жир эргени ажилды чоңаарга берип турар.

ХОСТУГ СААРЛЫП ТУРАП ЧӨДӨШКЕНИНЕРНИН ОБЛАГЦИ-ЛАРЫН САДЫП АЛТАР!

Ойнаашкынын тиражының киржиги! АЖАЛГА КАСАЛАРЫНЫН ЭРГЕЛЕЛИ.

АДА-ИГЕ СУМЕ

Эртен өрөдиге чылымда бистин шканын 4-ку класын Таяды Леонидовна Нестерова удуурган турган. Бир-ле дугар класс удууртукчулук киргени ол. Класстын өрөникчилериниң түрүкү багы, алаан хой өөрө-никчинин өрөдигенин кошкок бол-ган. Клас бажымың ала-илериниң бажымыңа барып, уругларының өрөдигенинге калчаар дуулаарын сүмелзеш. Башкыны сүмел кижик бүртүгө бөшк болгон, ада-не бү-рүзү оуу калчаар боттандырып ага-лыни көрөдизилер.

Колыңны алаан огулуга моон сонгаар багы демек алган, бажы-чен келерин чоруп каан. Хем-хө-пертен оолдун дивенинне 3—4 демек-тер көстүп келгилшен. Бажыга бер-ген оонаалган, класка ажилдарын ажилден дүжүрүп бижип ап турган.

Гена Чичеревтиң алаан огулдан кызып өөрөнирп болгон «чыткан хой тургуспас» чурчутуп болуу-на кезең дүгү дилеп келген. Школа-барташ, Генаиң хайгаарынын бүтү бажылардан дилшен. Өөрөникчиге дуулаарын, оюу өрөдигенин ка-чаар көнтөрлөдөрүн бажылар ала-

Хамык ужур хайгааралда

га сүмелзешер. Генаиң алаан ол олчаан өрөдиге чылымның төңү-лүгө чедир шкыла-даа келбөс, олчугун өрөдигенин хынап көрбөс. — Оке бир аа бажы келген сон-да чүчү кылганын көрөдү. Олчугун калчаар өөренип турарын хүнүң-не хынап эгелеш. Огу-биле кады ки-чээлдеп, диктант бижидип, багы демек алган чүдөдөрүн каттаптып турган. Гүңгелде чүч болгоным дээр, өөрөникчи кичээлдерге бие-тиги дег мыт чок орас, дилим-ли-дин харылаар болгон өөрөнир хүн келген түдүм экилшен.

Устунде көрөгөниң үш таварыга чүчү көргүзүп турарың! Чөдө-даа шыгыны кезедип азы аңаа чамы-дилер болза, өөрөникчинин кошкок өрөдигенин ол каның-даа сал-дар чедирбес. Харын өөрөникчи-биле хүн бүрүнү доктаамал, туруштут ажил (малыгы чыдып каап турар эртемнирин талаа-биле) ада-и-ден негеттенир.

Өөрөникчиге уруу азы огул бажы-га калчаар кичээлден турарын док-тамаал хайгаарал, калчаан дууа хе-рек апарганда, аңаа дуулаап турар

болза, оюу өрөдигенин чөдө экижи-рп чутаакож.

Мээң класымда өөрөникчилиг не-аш Сергеевичиң дүрүлгүлээш аңаа бадыйтал болур. Бо ненин уруу Аня-ның аажы-чаны омак-тодуг, мате-риалды доруа шивчилеп алтар, мича-ла-даа кымыккай эвес, ки-чээлдеп чок чоруп оюу эки өөрө-никчиге шактыктап турган. Ол би-риг класка арай боорда бижип, но-мчүп өөрөнгөн. Аняның алаан уру-биле бажыга немед кичээл кыл-гып турган. Кызыраалка бижиги аары эвес болза, оуу катан дүжүрүп бижидип келген. Баштайгы үдө олу-т орас, кашпай Аня алааныңа уду-рланып, дүжүрүп бижикшикенин

болза, оюу өрөдигенин чөдө экижи-рп чутаакож.

Тожу районунун «Совет Тыва» колхозунун тургууучуларының болгон хоочун ачычларын бирээш, колхоз бодурулгенин каныг-даа ажилдарың киржип чораш, мурунчыларың олду-руунга доктаамал түрп келген, палы-халы алаан арта бажы бер-ген бир колхозчуну чүдө бодуңуң колхозунда эвес, харын бүтү рай-онуну күш-ажылды кижилер эки билдир. Уу кижияң бедик мөзүлүң, ажиы-иптиңиз, эш-өрөгүңе ээлдек, хүндүткелни кижик бүрүзү доруа-на эскерип каар.

Ол миды кымыл, оюу ажил-хө-рөз түд дээрин көрөдү: Бо кижик «Совет Тыва» колхозтун эне-мирак, орук-чирин берге чөдө-чирин почтачы Бааран Монгуш-ович Содуна. Оюу эрес кашпай-мы, төлөтенин көргөн, колхозта партия организаацияны, колхоз баштаар чөдө миракың өдүгөн. Сергеевичиң тайга-сымпарында чурттан турар ишчилерге почта чедирин, дамжылап ажилда киле-рини сүмелзеш. Бир та парто-бо биле баштаар чөдө каттык-кан хурамыңа оуу чалап келдир-ген, харымсалыгың ажил да-гып турар болгонда, он ойтала-арың барымдаа чөгүн эш Соду-на эки билген.

— Ам калчаар, даргаалар, ха-

түвексинип, ыглап хордаар-даа: уруг ойнакказы күзү, шаңак-биле чүчүлүккап турган. Аняның алаан уругун көргөн, оуу ойналып чору-дунтар-даа турган чадаа, ичээл-даа ол көчүтүп шын кылган. Школага өрөдигенин эге бажыдан тура, уругу сула салыр болза, ол моон сонгаар өрөдигенин херекке алас апар болтай. Эш Сергеевич оуу көч-чүт эки билдир турган.

Баа бир чижик. Гала Копылова мээң класымда өөрөнип турар. Чү-түкүдү өөрөнир, көчүтү эки чүрүм-нүт өөрөникчи. Ол бажымыңа чи-жидип келген. Баштайгы үдө олу-т орас, кашпай Аня алааныңа уду-рланып, дүжүрүп бижикшикенин

түвексинип, ыглап хордаар-даа: уруг ойнакказы күзү, шаңак-биле чүчүлүккап турган. Аняның алаан уругун көргөн, оуу ойналып чору-дунтар-даа турган чадаа, ичээл-даа ол көчүтүп шын кылган. Школага өрөдигенин эге бажыдан тура, уругу сула салыр болза, ол моон сонгаар өрөдигенин херекке алас апар болтай. Эш Сергеевич оуу көч-чүт эки билдир турган.

Баа бир чижик. Гала Копылова мээң класымда өөрөнип турар. Чү-түкүдү өөрөнир, көчүтү эки чүрүм-нүт өөрөникчи. Ол бажымыңа чи-жидип келген. Баштайгы үдө олу-т орас, кашпай Аня алааныңа уду-рланып, дүжүрүп бижикшикенин

Оюңу хөдөжөн ээниңе чаа ажилың дутайын ол өөрүшү-лү-биле чутаалаан. «Эр шылды кирип, ээниңге булун тепкенден бээр чоруп көрбөсүн чөдө, кел-жип көрбөсүн хемчө бо аразы-ла бар эвес, мынчалыг азым-чи-дө бөрүнүн көрүр эвес, соок-тая домас, элден өтөс ажи-кенте белеткеш, хаймы, кы-жым мунар эки айткан азы чары-дан шилеп алган, почтаал хал-да тургай сен. Чоңуңа бараа-гаайың калчаар» деп, ол баа-ла почтачыны хей-аыт киярген.

Оюу бээр элзеп үр үе эрктен.

рааш, азы хончу чокталган: «Бодун чоңоң сен» деп көчүтүпкан. Ажи-телдү өрөдигенин шаа мындыг хайгаарал чок болуру көчүтүп шын эвес. Ыныч чижиктер бистин ада-илериниң аразында ам-даа бар.

Амы үдө ада-илерин эртен-биле дилени бедаш болтай. Мич